

XALQARO STANDARTLAR (ISO) VA MILLIY STANDARTLAR (O'ZMST) O'RTASIDAGI UYG'UNLIK MASALALARI

Eshmurodova Oygul Shuxrat qizi

Assistent, Toshkent arxitektura-qurilish universiteti.
oyguleshmurodova2@gmail.com +99899-484-19-95

Sherqulov Shoxjahon Sobir o'g'li
Talaba, Toshkent arxitektura-qurilish universiteti.
sherqulovshoxjahon233@gmail.com +99894-0372033
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20117761>

Annotatsiya. Mazkur maqolada xalqaro standartlar, xususan ISO standartlari hamda O'zbekiston Respublikasining milliy standartlari (O'zMSt) o'rtasidagi uyg'unlik masalalari tahlil qilinadi. Standartlashtirish jarayonining iqtisodiyot, eksport salohiyati va mahsulot sifatiga ta'siri ochib beriladi. Shuningdek, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Аннотация: В данной статье анализируются вопросы согласования международных стандартов, в частности стандартов ISO, и национальных стандартов Республики Узбекистан (O'zMSt). Раскрывается влияние процессов стандартизации на экономику, экспортный потенциал и качество продукции. Также рассматриваются существующие проблемы и пути их решения.

Abstract: This article analyzes the issues of harmonization between international standards, particularly ISO standards, and the national standards of the Republic of Uzbekistan (O'zMSt). The impact of standardization processes on the economy, export potential, and product quality is examined. Additionally, existing challenges and ways to address them are discussed.

Kalit so'zlar: ISO, O'zMSt, standartlashtirish, uyg'unlik, texnik reglament, sertifikatlashtirish, sifat menejmenti

Ключевые слова: ISO, O'zMSt, стандартизация, гармонизация, технический регламент, сертификация, менеджмент качества

Keywords: ISO, O'zMSt, standardization, harmonization, technical regulation, certification, quality management

Kirish. Hozirgi globalashuv jarayonida mahsulot va xizmatlarning xalqaro bozorlarda muvaffaqiyatli raqobatlashuvi ko'p jihatdan ularning xalqaro standartlarga mos kelishiga bog'liq. Shu nuqtai nazardan, xalqaro standartlar, xususan ISO standartlari bilan milliy standartlar tizimi o'rtasidagi uyg'unlik masalasi alohida dolzarblik kasb etadi. O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish tizimi milliy standartlar — O'zMSt orqali tartibga solinadi, biroq ularni xalqaro talablar bilan muvofiqlashtirish bugungi kunda muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

ISO standartlari dunyo miqyosida tan olingan bo'lib, ular mahsulot sifati, xavfsizligi va boshqaruv tizimlarining samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Masalan, ISO 9001 standarti sifat menejmenti tizimini joriy etish orqali tashkilot faoliyatini tizimli ravishda takomillashtirishga yordam beradi. Milliy standartlar esa, o'z navbatida, mamlakatning ichki ehtiyojlari, iqtisodiy sharoitlari va texnik imkoniyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqiladi. Shuning uchun ham ular har doim ham xalqaro standartlarga to'liq mos kelavermaydi.

Xalqaro va milliy standartlar o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash, avvalo, eksport salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Chunki xalqaro bozorlarda mahsulotlarning tan olinishi ularning ISO kabi umumqabul qilingan standartlarga muvofiqligiga bevosita bog'liq. Bundan tashqari, standartlarning uyg'unligi texnik to'siqlarni kamaytiradi, ya'ni turli mamlakatlar o'rtasida savdo qilish jarayonida yuzaga keladigan ortiqcha sertifikatlashtirish yoki tekshiruv talablarini qisqartiradi. Bu esa o'z navbatida ishlab chiqaruvchilar uchun qo'shimcha xarajatlarni kamaytiradi va investitsion muhitni yaxshilaydi.

O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish va texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi munosabatlar tegishli qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi. Jumladan, "Texnik jihatdan tartibga solish to'g'risida"gi Qonunning 6-moddasida texnik reglamentlarni ishlab chiqishning asosiy prinsiplari, ya'ni xavfsizlikni ta'minlash, ilmiy asoslanganlik va xalqaro standartlarga yaqinlashtirish zarurligi belgilangan. Ushbu qonunning 10-moddasida esa xalqaro standartlardan foydalanish ustuvor yo'nalish sifatida e'tirof etilib, milliy standartlarni ishlab chiqishda ular asos qilib olinishi lozimligi ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, 14-moddada muvofiqlikni baholash tizimi, ya'ni mahsulot va xizmatlarning belgilangan talablarga mosligini aniqlash tartibi bayon qilingan.

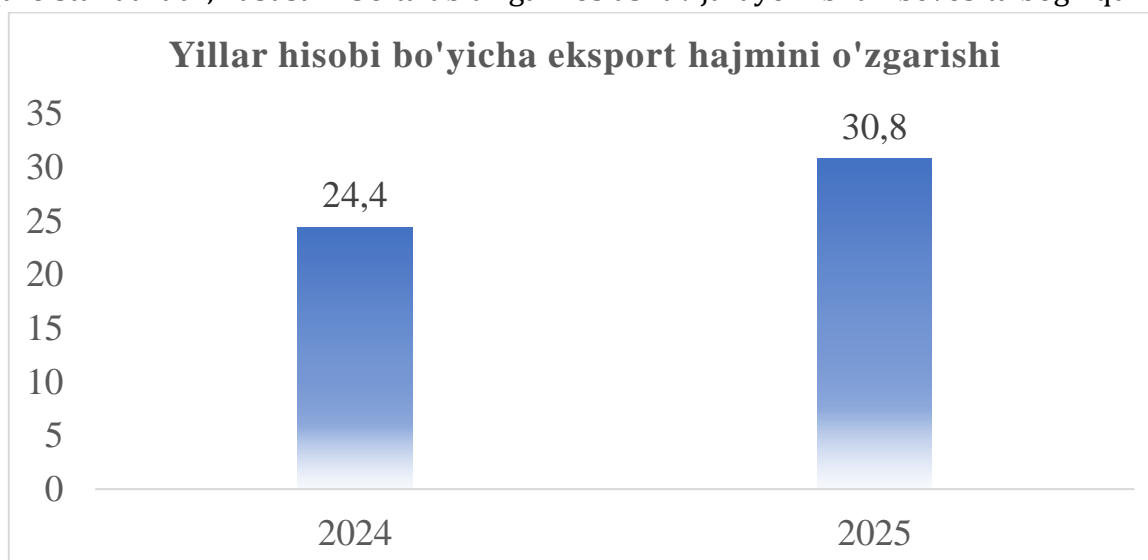
Bundan tashqari, "Standartlashtirish to'g'risida"gi Qonunning 7-moddasida xalqaro va mintaqaviy standartlarni milliy standartlar sifatida qabul qilish yoki ular bilan uyg'unlashtirish zarurligi alohida ta'kidlangan. Ushbu huquqiy normalar mamlakatda standartlashtirish tizimini xalqaro talablar asosida rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Mezon	ISO (xalqaro standartlar)	O'zMSt (milliy standartlar)	Uyg'unlik holati
Qo'llanish doirasi	Xalqaro miqyosda amal qiladi	O'zbekiston hududida amal qiladi	Qisman uyg'un
Asosiy maqsad	Global sifat, xavfsizlik va samaradorlikni ta'minlash	Milliy ehtiyoj va talablarni qondirish	Moslashtirish talab etiladi
Ishlab chiqish subyekti	Xalqaro tashkilotlar (ISO)	Milliy standartlashtirish organlari	Hamkorlik mavjud
Huquqiy asos	Tavsiya xarakteriga ega (ko'p hollarda)	Milliy qonunchilik bilan mustahkamlangan	Integratsiya jarayonida
Joriy etilish darajasi	Keng tarqalgan, global tan olingan	Ba'zi hollarda eskirgan standartlar mavjud	Bosqichma-bosqich yangilanmoqda
Eksportga ta'siri	Eksportni osonlashtiradi	Eksportda cheklovlar bo'lishi mumkin	ISO bilan uyg'unlik zarur
Sertifikatlashtirish	Xalqaro darajada tan olinadi	Asosan ichki bozorda amal qiladi	O'zaro tan olish muhim
Muammolar	Joriy etish xarajatlari yuqori	Yangilanish sur'ati past	Tizimli islohot talab etiladi

Mezon	ISO (xalqaro standartlar)	O‘zMSt (milliy standartlar)	Uyg‘unlik holati
Rivojlanish yo‘nalishi	Doimiy yangilanib boradi	ISO asosida modernizatsiya qilinmoqda	Uyg‘unlashuv kuchaymoqda

Shunga qaramay, amaliyotda ISO va O‘zMSt standartlari o‘rtasida to‘liq uyg‘unlikka erishish jarayonida bir qator muammolar mavjud. Eng avvalo, ayrim milliy standartlar eskirgan bo‘lib, ular zamonaviy texnologiyalar va xalqaro talablarni to‘liq aks ettirmaydi. Bundan tashqari, ISO standartlarini joriy etish ko‘pincha katta moliyaviy xarajatlarni talab qiladi, bu esa kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun qiyinchilik tug‘diradi. Yana bir muhim muammo — malakali mutaxassislar yetishmasligi hamda standartlarni tarjima qilish va to‘g‘ri talqin etishdagi kamchiliklardir.

2024–2025-yillar davomida O‘zbekiston eksport hajmida sezilarli o‘shish kuzatildi. 2024-yilda eksport 24,4 mlrd. AQSh dollarini tashkil etgan bo‘lsa, 2025-yilda bu ko‘rsatkich 30,8 mlrd. AQSh dollariga yetib, barqaror iqtisodiy o‘shish tendensiyasini ko‘rsatdi. Ushbu o‘shish xalqaro standartlar, xususan ISO talablariga moslashuv jarayoni bilan bevosita bog‘liqdir.

1-rasm. O‘zbekistonning 2024 – 2025 – yillardagi umumiy eksport hajmi (mlrd. \$ da)

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir. Xususan, milliy standartlarni bosqichma-bosqich xalqaro standartlarga moslashtirish, standartlashtirish sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali standartlashtirish jarayonlarini soddalashtirish va shaffofligini oshirish ham ijobiy natija beradi.

Xulosa qilib aytganda, ISO va O‘zMSt standartlari o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta‘minlash O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi va uning jahon xo‘jalik tizimiga integratsiyalashuvi uchun muhim omillardan biridir. Mavjud huquqiy baza ushbu yo‘nalishda zarur asos yaratib bergan bo‘lsa-da, amaliy muammolarni hal etish orqali yanada samarali natijalarga erishish mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. International Organization for Standardization. (2015). *ISO 9001:2015 Quality management systems — Requirements*. Geneva: ISO.
2. International Organization for Standardization. (2015). *ISO 14001:2015 Environmental management systems — Requirements*. Geneva: ISO.
3. World Trade Organization. (1994). *Agreement on Technical Barriers to Trade*. Geneva: WTO.
4. O‘zbekiston Respublikasi. (2022). *Texnik jihatdan tartibga solish to‘g‘risidagi Qonun*. Retrieved from <https://lex.uz>
5. O‘zbekiston Respublikasi. (2015). *Standartlashtirish to‘g‘risidagi Qonun*. Retrieved from <https://lex.uz>
6. O‘zbekiston texnik jihatdan tartibga solish agentligi. (2023). *Standartlashtirish bo‘yicha metodik qo‘llanmalar*. Toshkent.
7. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. (2025). *O‘zbekistonning tashqi savdo aylanmasi bo‘yicha hisobot*. Toshkent.
8. World Bank. (2024). *Uzbekistan country economic update*. Washington, DC: World Bank.
9. International Monetary Fund. (2024). *Republic of Uzbekistan: Staff report*. Washington, DC: IMF.
10. Hoyev S. (2022). *Standartlashtirish va sertifikatlashtirish asoslari*. Toshkent.
11. Rajapov R. (2021). *Sifat menejmenti tizimlari*. Toshkent.
12. Oakland J. S. (2014). *Total quality management and operational excellence* (4th ed.). London: Routledge.